

UOT 902

MAYIS CƏFƏROV

AMEA -nın Lənkəran Regional Elmi Mərkəzinin
aparıcı elmi işçisi, tarix üzrə fəlsəfə doktoru
mayis1968@mail.ru

AZƏRBAYCANIN CƏNUB-ŞƏRQ REGIONUNDA AŞKARLANMIŞ XIII-XIV ƏSRLƏRƏ AİD SİKKƏ DƏFİNƏLƏRİ

Məqalədə Cənub-Şərq regionunda tapılmış XIII-XIV əsrlərə aid sikkə dəfinələri ilk dəfə tədqiq edilərək elmi dövriyyəyə cəlb olunmuşdur. Dəfinənin XIII-XIV əsrlərdə mövcud olmuş Dərbəndlə Sultaniyyəni birləşdirən iri ticarət karvan yolunu kəsən Lənkəran çayının kənarında tapılması da təsadüfi deyildir. Belə ki, çayın yatağında tapılmış qeyd olunan dövrə aid saxsı parçaları, gəmi lövbəri sübut edir ki, daxili və xarici ticarətdə adı çəkilən çaydan gəmiçilik üçün istifadə edilmişdir. Tapılmış dəfinələr bəhs olunan dövrdə regionun əmtəə-pul münasibətlərinin öyrənilməsində qaynaq rolunu oynayır.

Açar sözlər: Numizmatika, dəfinə, sikkə, zərboxana, seqment, təqlid, nominal, avers, revers.

Giriş. Müxtəlif dövrlərdə Azərbaycan ərazisində aşkarlanan XIII-XIV əsrlərə aid numizmatik tapıntılar Azərbaycanın sosial-iqtisadi tarixinin, o cümlədən pul təsərrüfatının araşdırılmasında önəmli rol oynayır.

Məqalədə təqdim edilən Lənkəran rayonunun Sütəmurdov, Burcəli və Masallı rayonunun Mahmudavar dəfinələri yalnız cənub-şərq regionunun numizmatik materialları kimi deyil, həm də milli numizmatikamızın tədqiqində əhəmiyyətli rol oynayır.

AMEA-nın müxbir üzvü, Azərbaycan sikkəçiliyinin patriarxi, Yevgeni Paxomov (1885 - 1965) ötən əsrdə Lənkəran rayonundan 12 km cənubda yerləşən Bircəli kəndində (1992-ci ilə qədər Alekseyevka adlanıb) yerli sakinlərin təsərrüfat işləri zamanı saxsı küp aşkarladığı qeyd etmişdir. Araşdırmalara əsasən, 1902-ci ildə aşkarlanan və ümumi çəkisi 1 kiloqramdan ibarət küpdəsikkə dəfinəsinin olduğu müəyyən edilmişdir [7, s.36].

Bu dəfinədəki sikkələrdən bəzilərinin üzü kağız üzərinə köçürülmüş və numizmat-alim Yevgeni Paxomov məhz bu rəsmlərə istinadən təyinat vermişdir.

Elxanilər (müasir tədqiqatlarda - Hülakülər – 1256-1357) yeddinci sultanı Qazan xanın (1294 - 1303) və səkkizinci hökmdarı - Ulcaytunun (1303 - 1316) hakimiyyət illərində Təbriz, Marağa, Ərzincan və digər şəhərlərdə (dəqiq qeyd edilməyib) zərb edilmiş gümüş sikkələrdən ibarət bu dəfinə təəssüf ki, dağıdılmış və tarixi fakt olaraq günümüzədək qorunmamışdır.

Qazan xan Mahmudun hakimiyyəti dövrü bir sıra siyasi və iqtisadi islahatlarla yadda qalmışdır. Dini adı “Mahmud” (həmd edən) olan bu hökmdarın 1295 – 1304-cü illərdə sikkə islahatı nəticəsində ölkədə pul təsərrüfatı sabitləşmiş, iqtisadiyyatda yüksəlişə nail olunmuşdur [10, s. 224]. Qazan xanın adından zərb olunan sikkələr 2 dövrə bölmək olar:

- islahata qədərki dövr;
- islahatdan sonrakı dövr.

Qazan xan dünyasını dəyişəndən sonra onun vəsiyyətinə əsasən qardaşı – Ulcaytu Məhəmməd (1304 - 1316) hakimiyyətə gəlir. Bu sultanın dini adı - “Muhəmməd Xudabəndə” (Yaradanın bəndəsi Muhəmməd) olmuşdur [5].

Cənub-şərq bölgəsində aşkarlanan numizmatik materiallara əsasən, Muhəmməd Xudabəndənin hakimiyyəti dövründə iqtisadi islahatdan əvvəl Təbrizdən əlavə Mardin, Astarabad, Tus, Bağdad, Cəzirə, Curcan, Kabucamə, Nişapur və d. zərboxanalarda (orta çəki - 2,5 q) gümüş dirhəmlər, yarım dirhəmlər (1,08 q) və ikili dirhəmlər (4,32 q) zərb edilmişdir. Müxtəlif tipli adı çəkilən sikkələrin səciyyəvi cəhətləri aşağıda verilmişdir.

Üz tərəfdə ərəb dilində uyğur əlifbasının elementləri ilə: “Allahdan başqa ilah yoxdur, Muhəmməd Allahın rəsuludur” sözləri, əks tərəfdə: seqmentlərdə əs-soltane əl-əzəm... / Böyük sultan... hakimiyyəti daimi olsun / Xəllədəlləhu mülkəhu....

Elxanilər dövründə Azərbaycanda Təbriz, Bərdə, Gülistan (Şamaxı yaxınlığında qala), Varran (İsfəhan yaxınlığında), Gəncə, Marağa, Qarabağ (ərəzi adı), Urmiya, Naxçıvan, Tovuz, Əlinçə, Saray-i-Mansuriyyə (Muğan düzündə), Səlməs (Urmiya gölündən şimali-qərbdə), Beyləqan, Qazaniyyə (Arquniyyə də adlandırılır, Təbriz yaxınlığında məntəqə), Əcnan (Naxçıvanda mis mədənləri ilə zəngin məkan), Şəhristani-Raşidi (Təbriz şəhərindən cənub-qərbdə) və d. zərbxanalar fəaliyyət göstərmişdir.

Araşdırmağa cəlb etdiyimiz Elxani sikkələrindən Yaxın və Orta Şərq, hətta Avropa ilə ticarət əməliyyatlarında istifadə edilmiş, çoxsaylı italyalı tacirlərin Təbrizə gəldiyi, Hindistanla iqtisadi-mədəni əlaqələrin olması tədqiqatlarla təsdiqlənmişdir.

Çingizxan nəvələrinin təsis etdiyi Elxanlı və Qızıl Orda dövlətlərinin islamlaşması və türk-ləşməsi monqol istilasının müsbət tərəflərindəndir.

Bürcəli dəfinəsindən əlavə Elxanilərin sikkələri həm də Bakı, Füzuli, Ağdam, Beyləqan, Gəncə, Naxçıvan MR-da və d. məkanlarda aşkarlanmışdır. Azərbaycan ərazisində aşkara çıxarılmış və elmi dövriyyəyə daxil edilmiş numizmatik materiallar Azərbaycan tarixinin öyrənilməsi üçün böyük əhəmiyyətə malikdir. Onlar hər hansı bir bölgənin iqtisadi inkişafı, siyasi tarixinin bəzi hadisələri və mədəni səviyyəsi haqqında mühakimə yürütməyə imkan verir.

2004 - cü ilin martında Masallı rayonunun Mahmudavar kəndinin "Səğombə məhəllə"sində torpaq işləri zamanı saxsı qabın içərisində gümüş sikkələrdən ibarət dəfinə aşkar edilmişdir. Əldən-ələ keçən sikkələrdən biri Masallı şəhər sakini Məmmədov Ülvi Əziz oğlu tərəfindən bizə göstərilmişdir. Dəfinənin tərkibi, tapıldığı şəraiti və qalan 17 sikkəylə tanışlıqdan sonra onun aşağıdakı elmi təyinatı müəyyən olunmuşdur.

1. Şeyx Uveys (1356-1374 h.t.ilə 757-776)¹ [5, 215]. Gümüş dirhəm. Zərb olunan şəhərin adı pozulmuşdur. X60 hi = 1358/59, çəkisi = 2,05q. Üz tərəfdə: Əs-soltane adil Şeyx Uveys...X60². Əks tərəfdə: Lə iləhə İlləllahu Muhəmmədun rəsulullahi³. Əbubəkr, Ömər, Osman, Əli.

2-14. Şeyx Uveys (1356 -1374 h.t.ilə 757-776). Gümüş dirhəm. Zərb olunan şəhərin adı pozulmuşdur. X60 hi = 1358/59 çəkisi= 2,15q. Üz tərəfdə: Əs - soltane adil Şeyx Uveys...X60. Əks tərəfdə: Lə iləhə İlləllahu Muhəmmədun rəsulullahi. Əbubəkr, Ömər, Osman, Əli.

15. Şeyx Uveys (1356 -1974). Gümüş: İkili dirhəm. Təbriz. 762 h.i.=1360/61, çəkisi 2,15q. Üz tərəfdə: mərkəzdə üç xətlə dairənin içərisində əs-soltan Şeyx Uveys. Təbriz. Bahadur xan. Xəllədəlləhu mülkəhu⁴ 762.

Əks tərəfdə üçxətli dairənin mərkəzində: Lə iləhə İlləllahu Muhəmmədun rəsulullahi, ətrafında: Əbubəkr, Ömər, Osman, Əli.

16. Şeyx Uveys (1356-1374). Gümüş dirhəm. Arran (zərb ili pozulub). çəkisi=2,13. Üz tərəfdə: mərkəzdə iki xətlə dairənin içərisində Əs soltan.....adil Bahadur xan, zərbe be-Arran⁵, Xəllədəlləhu mülkəhu.

17. Şeyx Uveys (1356-1374). Gümüş, ikili dirhəm. Bağdad. 762 h.i. =1360/61, çəkisi = 8,40q. Üz tərəfdə: Əs-soltane-əzəm Bahadur xan. Xəllədəlləhu mülkəhu. Aşağıda: zərbe Bağdad 762 Əks tərəfdə: Lə iləhə İlləllahu Muhəmmədun rəsulullahi ətrafında: Əbubəkr, Ömər, Osman, Əli.

Qeyd olunmalıdır ki, Şeyx Həsən Cəlairinin 1340, 1641 və 1344-cü illərdə Azərbaycana ələ keçirmək cəhdləri uğursuzluqla nəticələnmişdi. 1356-cı ildə Şeyx Həsən Cəlairinin ölümündən sonra Şeyx Uveys də atası kimi Azərbaycana olan iddialarından əl çəkmədi. Belə ki, o, 1359-cu ildə Qızıl Orda xanı Canı bəyin Azərbaycana geri qayıtmasından, Əxicunun başçılığı ilə çobani əmirlərinin və

¹ Hicri tarixi ilə - 757-776.

² Ədalətli Sultan Şeyx Uveys.

³ Allahdan başqa Allah yoxdur, Məhəmməd onun rəsuludur.

⁴ Allah onun mülkünü daimi etsin.

⁵ Arran Zərbi.

başqa feodalların hakimiyyət uğrunda apardıqları ara müharibələrdən [3, 33] yararlanaraq, 760-cı ildə (1358/59) Təbrizi tutur və şəhəri Cəlairilər dövlətinin paytaxtı elan edir. Hicri tarixi ilə 757-ci ildən (1356) başlayaraq [9, 77] Cəlairilərə xidmət edən, hicri tarixi ilə 759-cu ildən adsız sikkələr zərb edən [4, 336] Təbriz zərbxanası, 15-ci numizmatik faktdan görüldüyü kimi, yenidən cəlairilərin adına sikkələr kəsməyə başlayır.

Şeyx Uveysin adına kəsilmiş sikkənin təyinatında təsvir edilən 1-ci sikkənin üzərində zərb olunma tarixinin "X60" ikinci və üçüncü rəqəmləri aydın oxunur. Əgər biz ikinci Cəlairi hökmdarının hicri tarixi ilə 757-776-cı (1356-1374) illərdə hakimiyyətdə olduğunu nəzərə alsaq, belə bir nəticəyə gələrik ki, sikkə üzərində pozulmuş birinci rəqəm "7" rəqəmidir. Demək, 1-ci sikkə h.t. ilə 760 -cı (m.t. ilə 1358/59)⁶, 15-17-ci sikkələr isə h.t. ilə 762-ci illərdə (1360/69) zərb edilmişdir. Yuxarıda verilən tarixlər həm Mahmudavar dəfinəsinin xronoloji sərhədlərini, həm də Cəlairilər hakimiyyətinin Azərbaycanda möhkəmləndiyi illəri əks etdirir.

2004-cü ilin 5 sentyabrında Lənkəran rayonunun Sütəmurdov kənd sakini Əskərov Həsən Əli-paşa oğlu həyətini sahəsində qazıntı apararkən, 80 sm dərinlikdə saxsı qabda gümüş sikkələr aşkar edir. Üstündən bir müddət keçəndən sonra həmin sikkələrdən 8-nə baxış keçirilir. Araşdırmalar nəticəsində məlum olmuşdur ki, sikkələrin 8-i də Cəlairi hökmdarı Sultan Hüseynin (h.t. ilə 776-784; 1374-1382) [5, 215] adına kəsilmişdir.

1.Hüseyn (1374-1382). Gümüş dirhəm. Astara. 78X h.i.=137X. Çəkisi=1,4q. Üz tərəfdə: Lə iləhə İlləllahu Muhəmmədun rəsulullahi Əbubəkr, Ömər, Osman, Əli. Əks tərəfdə: seqmentlərdə⁷ Əs-sultanul əzəmu⁸ Hüseyn Bahadur xan, mərkəzdə: Xəllədəlləhu mülkəhu 87X.

2.Hüseyn (1374-1382). Gümüş dirhəm. Astara. Hicri tarixi ilə XX3. Çəkisi=1,5q. (birinci 2 rəqəm pozulmuşdur.) Üz tərəfdə: Lə iləhə İlləllahu Muhəmmədun rəsulullahi Allah. Əbubəkr, Ömər, Osman, Əli. Əks tərəfdə: seqmentlərdə Əs-sultanul əzəmu Hüseyn Bahadur xan, mərkəzdə: Xəllədəlləhu mülkəhu XX3.

3-5.Hüseyn (1374-1382). Gümüş dirhəm. Astara. (Zərb olunma tarixi pozulmuşdur). Çəkisi=1,6q. Üz tərəfdə: Lə iləhə İlləllahu Muhəmmədun rəsulullahi Əbubəkr, (Ömər, Osman, Əli) - (üç Rəşidi xəlifələrinin adları pozulmuşdur) Əks tərəfdə: seqmentlərdə Əs-sultanul əzəmu Hüseyn Bahadur xan, mərkəzdə: Xəllədəlləhu mülkəhu.

6-8.Hüseyn (1374-1382). Gümüş dirhəm. (Zərb olunan şəhərin adı və tarixi pozulmuşdur). Çəkisi=1,7q. Üz tərəfdə: Lə iləhə İlləllahu Muhəmmədun rəsulullahi. Əbubəkr, Ömər, Osman, Əli. Əks tərəfdə: seqmentlərdə Əs-sultanul əzəmu Hüseyn Bahadur xan, mərkəzdə: Xəllədəlləhu mülkəhu.

Biz yuxarıda qeyd olunmuş 8 sikkənin zərb olunma və yerə gömüldüyü ili araşdırsaq görərik ki, birinci sikkənin yalnız zərb olunma tarixinin üçüncü rəqəmi (Sultan Hüseynin sikkələrinin 1 təyinatı) pozulmuşdur. Əgər biz nəzərə alsaq ki, üçüncü cəlairi hökmdarı I Hüseynin hakimiyyət illəri hicri tarixi ilə 776-784-cü illəri əhatə edir, onda görərik ki, qeyd olunan sikkə 780-784-ci illərdə Astarada zərb olunmuşdur. İkinci sikkənin üzərində zərb olunma tarixinin üçüncü rəqəminin olması "XX3" (Sultan Hüseynin sikkələrinin 2 təyinatı) bir daha təsdiqləyir ki, dəfinə hicri tarixi ilə 783-cü ildən gec, 784-cü ildən isə tez olmayaraq yerə gömülmüşdür.

Araşdırılan Sütəmurdov dəfinəsinin 1-3-4-5-ci sikkələri Astara və Mahmudavar dəfinəsinin 15-16-17-ci sikkələri Təbriz, Arran, Bağdad zərbxanalarını təmsil edirlər. Numizmatik ədəbiyyatda [8, 48] dəfələrlə qeyd olunduğu kimi iqtisadi və siyasi durumun inkişaf etdiyi vaxtlarda kəsilən sikkələr, dövlətin zəiflədiyi, tənəzzülə uğradığı dövrlərdə kəsilən sikkələrdən öz çəkisi ölçüsü, əyarı və s. baxımdan fərqlənirlər. Hər iki dəfinənin tərkibi mənsub olduqları dövrün sosial-iqtisadi həyatını əks etdirirlər. Bu baxımdan Markovun araşdırmaları daha maraqlıdır. Belə ki, Ənuşirəvanın 1,28 qrama qədər azaldılmış dirhəmi Həsən Buzurq tərəfindən cəlairilərin sikkə sisteminin əsası kimi qəbul edilmişdir. Sonralar sikkələrin aşağı çəkisi Şeyx Uveyrin hakimiyyəti illərində 1,05 qram, sultan

⁶ Miladi təqvimə ilə - 1358/59.

⁷ Şəbəkələrdə.

⁸ Böyük Sultan.

Hüseynin hakimiyyəti illərində isə 0,85 qrama qədər aşağı düşmüşdür. Şeyx Əhmədin hakimiyyət illərində dirhəmin çəkisi yenidən 1,05 qrama qədər yuxarı qalxmışdır [6,129-130]. Bu çəki sisteminin bütövlükdə Mahmudavar və Sütəmurdiv dəfinələrinin sikkələri kəsilən zərbxanalarda (Təbriz, Arran, Bağdad, Astara) tətbiq edilməsi haqqında mülahizə yürütmək çətindir. Çünki bizə gəlib çatan cəlairilərin pul təsərrüfatı tarixini özündə yaşadan numizmatik materiallar problemin həlli üçün azlıq təşkil edir.

Mahmudavar və Sütəmurdiv dəfinələrinin numizmatik faktları təkcə mədəniyyət, incəsənət, metalisləmə, metal emalı, sənətkarlıq, texniki tərəqqi abidələri deyil, həm də siyasi amil kimi əhəmiyyətlidir. Belə ki, bəhs olunan dövrdə Azərbaycan vilayətlərinin sərhədləri, bu gün ermənilər tərəfindən təkzib edilərək torpaqlarımıza qarşı əsassız iddialar irəli sürürlər. Onlar Arran ərazisinin ermənilərə məxsus olduğunu və bəzən də Ermənistanın Şərqi sərhədlərinin Xəzər dənizinə kimi uzandığını vurğulayırlar. Lakin, Mahmudavar dəfinəsinin yuxarıda verilən 16-cı sikkəsi, orta əsr müəlliflərinin "Nəşəvə-Azərbaycanda və bəzilərinin dediyi kimi Arranda şəhərdir... Arran və Muğan əyalətlərinin iqlimi isti və rütubətlidir. Onlar Ermənistan, Azərbaycan və Xəzər dənizi ilə sərhədlənirlər" [1, 65] (kimi məlumatları ermənilərin tarixi saxtalaşdırmağa cəhd etdiklərini üzə çıxardır.

Cəlairilərin adından Bağdad, Mosul, Sultaniyyə, Ala-Kir, Bazar, Qaraağac, Xoy, Xabusan, Quştəfi, Sərab, Marağa, Həmədan, İrbil, Van, Qəzvin, Ərdəbil, Ani, Hilə, Bəsrə, Şiraz, İdadə, Savə, Tus, Vəstan, Şərr, Naxçıvan, Astara, Bərdə, Gəncə, Arran, Tiflis [9, 88; 103] zərbxanalarında müxtəlif ölçüdə və vəzndə sikkələr zərb olunmuşdur. Zərbxana-şəhərlərindən görüldüyü kimi Cəlairilərin hakimiyyəti illərində Azərbaycan vilayəti, Monqolların dövründəki hüduqlarında qalaraq əsaslı dəyişikliyə uğramamışdır.

XIII-XIV əsrlərə aid sikkə dəfinələri A.Markovun, E.A.Paxomovun, Ə.M.Rəcəblinin, V.Şpulerin, M.A.Seyfəddinin, S.Bəyaninin, Q.Pirquliyevanın əsərlərində də araşdırılmışdır.

XIII-XIV əsrlərin sikkə tapıntılarının topoqrafiyasının tədqiqində Ə.M.Rəcəblinin əməyi xüsusi ilə diqqətəlayiqdir. Belə ki, o Azərbaycan Respublikasının ərazisində XIII-XIV əsrlərə aid edilən sikkələrin tapıldığı yerlərin xəritəsini tərtib edərkən Cəlairilər dövlətinin sikkələrinin 15 məntəqədə aşkarlandığını qeyd etmişdir. Həmin xəritəyə görə [8, 192] Sütəmurdiv kəndində tapılmış Cəlairilər dövlətinin sikkələri, Lənkəran ərazisində adı çəkilən dövlətə aid edilən və qeydə alınan ilk dəfinədir. Sütəmurdiv dəfinəsinin əhəmiyyətindən danışarkən qeyd etmək lazımdır ki, dəfinə XIII-XIV əsrlərdə mövcud olmuş Dərbənd-Şabran-Şamaxı-Mahmudabad-Varsan-Ərdəbil-Xalxal-Zəncan-Sultaniyyəni birləşdirən iri ticarət karvan yolunu [2, 96] kəsən Lənkəran çayından bir qədər kənarda aşkar edilmişdir. Çayın yatağında tapılmış qeyd olunan dövrə aid saxsı parçaları, gəmi lövbəri bu mülahizəni bir daha sübut edir. Bu da onu göstərir ki, daxili və xarici ticarətdə adı çəkilən çaydan gəmiçilik üçün istifadə olunmuşdur. Bu keyfiyyət bir tərəfdən ucqar rayonların əmtəə-pul münasibətlərindən kənarda qalmadığına dəlalət edir. Digər tərəfdən cəlairi sikkələrinin ölkədə həm dövriyyə vasitəsi, həm də yığım və tədavül vasitəsi rolunu oynadığını göstərir.

Nəticə. Lənkəran rayonunun Sütəmurdiv, Burçəli və Masallı rayonunun Mahmudavar dəfinələri XIII əsrin sonu – XIV əsrin əvvəllərində Azərbaycanın pul təsərrüfatında istifadə edilən gümüş sikkələr barədə təsəvvür yaratmaqla yanaşı, müvafiq dövrün ticarət əlaqələri haqqında məlumat verən dəyərli faktlardır.

Məhz müvafiq dövrün numizmatik tapıntılarına əsasən, Elxanilər imperiyasının gündəlik ticarətində əsasən - gümüş dirhəmlərdən (bəzən dinar kimi qeyd edilir), beynəlxalq ticarət əməliyyatlarında qızıl dinarlardan, xırda ticarətdə isə mis fəlsələrdən istifadə edilmişdir.

Lənkəran rayonunun Sütəmurdiv, Burçəli və Masallı rayonunun Mahmudavar dəfinələrinin tarixi - topoqrafik icmalları, dövrün dövlətçilik ənənələrini, ticarət yollarının öyrənilməsi baxımından böyük əhəmiyyət kəsb edir.

Bir sıra milli numizmatik tapıntılarımızın qanundan kənar yollarla digər ölkələrə ötürülməsi halları müasir dövrümüzün acınacaqlı problemidir. Belə tapıntıların xarici muzeylərdə qorunması və nümayiş edilməsi təbliğat baxımından önəmli olsa da (yanlış izahlar da istisna deyil), gənc nəsilə bu tapıntıları muzeylərə təhvil vermək və müasir qanunları izah etmək hər bir vətəndaşın borcudur.

ƏDƏBİYYAT

1. Piriye V.Z., Azərbaycanın tarixi coğrafiyası. Bakı: Araz, 2002, 158 s.
2. Piriye V.Z., Azərbaycan XIII-XIV əsrlərdə. Bakı: Azərbaycan, 2003, 458 s.
3. Qəzvini Zeynəddin Bin Həhdullah, Zeyl-e tarix-e qozide (farscadan tərcümə M.Kazımov və V. Piriyevidir), Bakı: Elm, 1990, 211 s.

Rus dilində

4. Ализаде А.А., Социально-экономическая и политическая история Азербайджана XIII-XIV вв. Баку: Изд. Академии Наук Аз.ССР, 1956, 420 с.
5. Босворт К.Э., Мусульманские династии. Справочник по хронологии и генеалогии. М.: Наука, 1971, 324 с.
6. Марков А.К., Каталог Джелайридских монет. СПб, 1897, 640 с.
7. Пахомов Е.А. Монетные клады Азербайджана и других республик, краев и областей Кавказа. Вып. II, Баку, 1938.
8. Раджабли А.М., Нумизматика Азербайджана. Баку: Элм ва хаят, 1997, 232 с.
9. Сейфеддини М. Монетное дело и денежное обращение в Азербайджане XII-XV вв. Баку: Элм, 1978, 265 с.
10. Сейфеддини М. Краткий обзор денежной реформы Газан-хана. Характеристика и описание монет Газан-хана и Ольджайту-султана // Монетное дело и денежное обращение в Азербайджане. Баку, Элм, 1978, с.224-240.

МАЙИС ДЖАФАРОВ

Доктор философии по истории,

Ведущий научный сотрудник Ленкоранского регионального научного центра НАНА

МОНЕТНЫЕ КЛАДЫ XIII-XIV ВЕКОВ НАЙДЕННЫЕ НА ЮГО-ВОСТОЧНОМ РЕГИОНЕ АЗЕРБАЙДЖАНА

В статье исследуются монетные клады XIII-XIV веков, найденные в Юго-Восточном регионе Азербайджана. Обнаруженные клады на побережье Ленкоранская, находившегося на торговом пути между Дербентом и Султанией в XIII-XIV веках, неслучайно. Найденные на дельте реки глиняные останки и якорь корабля доказывают тот факт, что для внутренней и внешней торговли было использовано речное судоходство. Найденные клад является источником в изучении товарно-денежных отношений XIII-XIV веков Юго-Восточного региона Азербайджана.

Ключевые слова: нумизматика, клад, монета, монетный двор, сегмент, имитация, номинал, аверс, реверс.

MAYIS JAFAROV

PhD on History,

Leading researcher of Lankaran Regional Scientific Center of ANAS

COIN TREASURE FOUND IN SOUTH EASTERN REGION OF AZERBAIJAN IN XIII-XIV CENTURIES

Coin treasures belonging to the Jalair State found in the South Eastern region having been investigated in this article were drawn into scientific circulation. Treasure of 17 silver coins found in the village Mahmudavar in Masalli are referred to the second Jalairi ruler Sheikh Uveys. Chronological borders of Mahmudavar treasures are related to 760-762. In that period Azerbaijan was entirely included to the Jalairlar State. The territory of the state surrounds Iraqi-Arab, Iraqi-Ajam, Georgia and Armenia provinces. Coins in the treasure found in the village Sutamurdov in

Lankaran are minted in the name of Sultan Huseiyn, the ruler of Jalairi. The investigated treasure found in Lankaran is the first treasure that belongs to the Jalairlar State. The investigation of the both treasures plays the role of source in the learning of money economy and commodity-money relations of the Jalairlar State.

Keywords: Numismatics, treasure, coin, mint, segment, imitation, nominal, obverse, reverse.

Məqalənin redaksiyaya daxil olduğu tarix: 17 dekabr 2021-ci il.

Məqalənin çapa qəbul olunma tarixi: 15 dekabr 2021-ci il.

Rəyçilər: t.ü.f.d. Sənan Həsənov, t.e.d. Qüdrət İsmayılov.
